

Examen VWO

2014

tijdvak 2
woensdag 18 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 28 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 72 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 De NPO vernieuwt na bezuinigingen

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De Nederlandse Publieke Omroep (NPO) is kwetsbaar in tijden van crisis en overheidsbezuinigingen. Ze moet bewijzen wat ze waard is.

Optimisme, nieuwe programma's en een scherpere profilering van de zenders Nederland 1, 2 en 3 zijn het antwoord op de bezuinigingen.

Lees tekst 1.

De informerende functie van de publieke omroep is belangrijk ook al wordt die functie ook door andere media vervuld. Volgens Timmer is de NPO vanwege een andere maatschappelijke functie van de media echt anders dan andere media.

- 2p 1 Leg uit welke andere maatschappelijke functie van de media te herkennen is in de rol die de NPO volgens Gerard Timmer moet vervullen.

- 2p 2 De NPO is afhankelijk van de overheid maar is beslist geen staatsomroep. Leg uit waarin de NPO verschilt van een staatsomroep en geef een citaat met regelnummer uit tekst 1 waaruit blijkt dat de NPO geen staatsomroep is.

De NPO gaat in het najaar van 2013 en het voorjaar van 2014 zijn drie zenders scherper profileren. Commerciële mediabedrijven zoals bijvoorbeeld RTL Nederland, de overkoepelende organisatie van RTL 4, RTL 5, RTL 7 en RTL 8, hebben hun zenders ook scherp geprofileerd. Een profilering sluit aan bij de doelen waar een zendorganisatie naar streeft.

- 4p 3 a Maak aan de hand van de doelstellingen van de NPO enerzijds en de doelstellingen van RTL Nederland anderzijds het verschil tussen beide zendorganisaties duidelijk.
b Hoe komt dit verschil tot uiting in de programmering?

Opgave 2 Wangedrag door wetenschappers

Bij deze opgave horen de teksten 2 tot en met 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In augustus 2011 werd het vermoeden geuit dat sociaal psycholoog Diederik Stapel zich schuldig had gemaakt aan wetenschapsfraude. Een commissie ingesteld door de Tilburgse rector magnificus onderzocht de beschuldiging en rapporteerde dat er sprake was van “een grootschalige, langdurige fraude met data”. Daarna deden twee universiteiten aangifte van valsheid in geschrifte en oplichting (tekst 2). Een jaar later volgde ook nog een onderzoek door de Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (FIOD) omdat Stapel mogelijk de overheid had opgelicht door subsidie aan te vragen voor onderzoek waarbij hij had gefraudeerd met onderzoeksgegevens.

In juni 2013 werd een transactie tussen het Functioneel Parket (een onderdeel van het OM) en Stapel overeengekomen (tekst 3). Geconstateerde wetenschapsfraude leidt doorgaans niet tot vervolging. Het geval Stapel is dus in die zin uitzonderlijk.

Lees de teksten 2, 3 en 4.

‘De’ criminaliteit bestaat niet. Criminaliteit kent verschillende vormen. Eén van die vormen dankt zijn naam aan de maatschappelijke positie van de plegers. Wetenschapsfraude is een typisch voorbeeld van die vorm van criminaliteit.

- 3p 4 Welke vorm van criminaliteit wordt hier bedoeld? Geef de naam en leg aan de hand van twee kenmerken uit dat criminele wetenschapsfraude er een typerend voorbeeld van is.

Criminaliteit heeft gevolgen voor burgers en samenleving. Deze gevolgen kun je indelen in twee categorieën.

- 2p 5 Noem die twee categorieën. Geef bij elk een voorbeeld van een mogelijk gevolg van wetenschapsfraude.

In de regels 14 tot en met 26 van tekst 3 staan korte overwegingen van het functioneel parket om de gekozen afdoening te rechtvaardigen. Die overwegingen worden zo kort weergegeven dat ze zouden kunnen passen bij zowel relatieve als bij absolute theorieën.

- 2p 6 Kies uit de regels 14-26 van tekst 3 één van de overwegingen en werk deze verder uit zodat deze past bij relatieve theorieën. Leg je antwoord uit.
- 2p 7 Kies uit de regels 14-26 van tekst 3 één van de overwegingen en werk deze verder uit zodat deze past bij absolute theorieën. Leg je antwoord uit.

Zie tekst 3.

Het OM vindt deze transactie een passende afdoening voor de zaak tegen Stapel. Stel dat het OM een vrijheidsstraf passend had gevonden. Het OM zou in dat geval een andere procedure gevolgd hebben.

- 1p 8 Wat had het OM moeten doen als het een vrijheidsstraf passend had gevonden?

Zie tekst 4.

In de regels 22-25 van tekst 4 staat dat twee procent van de onderzoekers bekende wel eens gegevens verzonden, vervalst of veranderd te hebben.

- 2p 9 Leg aan de hand van de gebruikte onderzoeksmethode en een omschrijving van het begrip validiteit uit dat je **niet** kunt concluderen dat twee procent van de onderzoekers wel eens gegevens verzonden, vervalst of veranderd heeft.

Opgave 3 Misstanden in de champignonteelt

Bij deze opgave horen de teksten 5 tot en met 8 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Het televisieprogramma Keuringsdienst van Waarde (KRO) doet onder andere onderzoek naar het hoe en wat van producten voor consumenten. In december 2012 ging het programma over werknemers uit Oost-Europa in Nederlandse champignonkwekerijen. Deze werknemers ontvingen een betaling die voor Nederlandse maatstaven zeer laag is.

De Oost-Europese werknemers zijn niet opgewassen tegen de macht en willekeur van hun bazen. Zij lijken rechteloos en voor zover zij wel rechten hebben blijken zij niet in staat om die rechten te doen gelden (tekst 5).

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Lodewijk Asscher, reageerde op de uitzending met een nieuwsbericht op de website van de rijksoverheid (tekst 6). Later antwoordde de minister op Kamervragen over deze zaak (tekst 7).

In zijn reactie op de televisie-uitzending had de minister burgers opgeroepen om alleen nog maar champignons te kopen die voorzien zijn van het *Fair Produce*-keurmerk (tekst 8).

Lees de teksten 5, 6, 7 en 8.

Het programma Keuringsdienst van Waarde vervult een informatieve functie en heeft invloed op het politieke proces.

- 3p 10 Welke informatieve functie van de media vervulde het programma Keuringsdienst van Waarde? Leg uit wat de politieke rol van het programma in dit geval is en gebruik daarvoor twee relevante begrippen van het systeemmodel van politieke besluitvorming.

Zie tekst 7.

Tekst 7 is een fragment uit de antwoorden van minister Asscher op een aantal Kamervragen naar aanleiding van de uitzending van de Keuringsdienst van Waarde over de situatie in de champignonteelt.

- 2p **11** Leg uit dat de onafhankelijkheid van de media belangrijk is voor het functioneren van de rechtsstaat.
- 3p **12** Welke taak van de Kamer herken je in de gestelde Kamervraag in tekst 7? Leg uit over welke taak van de regering die vraag aan Asscher gaat.

In het maatschappelijke verkeer en zeker ook in de politiek, spelen verschillen in macht een belangrijke rol. Niet iedereen beschikt over dezelfde machtsbronnen en niet iedereen heeft evenveel invloed op de gebeurtenissen.

- 3p **13** Geef van drie actoren die betrokken zijn bij de misstanden die gesignaleerd zijn in de champignonteelt een verschillende machtsbron.

In deze casus spelen verschillende rechten die te maken hebben met Europees burgerschap een rol.

- 2p **14** Geef twee rechten die te maken hebben met het Europees burgerschap en die bij deze casus een rol spelen.

Zie tekst 8.

Het keurmerk Fair Produce kun je bekijken vanuit de drie grote politieke ideologieën in Nederland.

- 6p **15** Leg voor elk van de drie grote ideologieën uit of het keurmerk ermee te verenigen is. Betrek in je uitleg van elke ideologie een kenmerkend idee.

Opgave 4 Europees toezicht op nationale mediawetgeving

Bij deze opgave hoort tekst 9 uit het bronnenboekje.

Lees tekst 9.

De richtlijn Audiovisuele Mediadiensten waarover in tekst 9 geschreven wordt, gaat onder andere over drie heel verschillende rechten die in Nederland al geheel of gedeeltelijk gelden:

- de vrijheid van meningsuiting,
- het recht op informatie en
- de onafhankelijkheid van een redactie.

Bij het vaststellen van deze rechten zijn verschillende actoren betrokken geweest en van elk van deze rechten is bepaald voor wie ze bedoeld zijn.

- 6p **16** Geef van elk van deze drie rechten aan door wie ze zijn vastgesteld en voor wie deze rechten in de eerste plaats zijn bedoeld.

In tekst 9 staan in de vetgedrukte tussenkopjes voorstellen om mediavrijheid en pluralisme te waarborgen. Het idee voor deze voorstellen wordt ingegeven door een omgevingsfactor (in de betekenis van het systeemmodel van politieke besluitvorming) die in tekst 9 te herkennen is.

- 3p **17** – Noem de bedoelde omgevingsfactor en geef van het citaat de regelnummers van tekst 9.
– Leg uit dat deze omgevingsfactor de aanleiding kan zijn voor het doen van de voorstellen uit tekst 9.

Zie de regels 46-56 van tekst 9.

De Europese Commissie heeft verschillende taken. Het Europees Parlement vraagt aan de Europese Commissie om een studie te gaan verrichten.

- 2p **18** Bij welke taak van de Europese Commissie past deze vraag van het Europees Parlement? Leg je antwoord uit.

Het Europees Parlement pleit voor ondersteuning van onderzoeksjournalistiek vanwege het democratische belang ervan (regels 30-35 van tekst 9).

Ondertussen wordt aan het democratische gehalte van het Europees Parlement zelf wel eens getwijfeld. Critici spreken dan van het ‘democratisch tekort’ waarmee niet één maar meerdere ‘tekorten’ aangeduid worden.

- 3p **19** Geef drie voorbeelden waaruit het ‘democratisch tekort’ van het Europees Parlement blijkt.

In de oorspronkelijke doelstellingen van de EU staat niet expliciet vermeld dat de EU regelingen zal treffen over de kwaliteit van de journalistiek. De EU besteedt daar nu wel aandacht aan. Gezien de argumentatie en voorstellen in tekst 9 is dat in lijn met de eisen die de EU stelt aan toetreders tot de EU.

- 3p **20** Geef twee eisen die de EU stelt aan landen die toetreden tot de EU en leg uit bij welke argumenten of voorstellen (geef ook de regelnummers) uit tekst 9 die eisen passen.

Met de resolutie probeert het Europees Parlement de journalistieke berichtgeving te vrijwaren van directe of indirecte invloeden vanuit politiek of economie. Dit streven is ook te herkennen in de uitgangspunten van de Nederlandse mediawetgeving en in enkele concrete uitwerkingen daarvan voor de publieke omroep.

- 1p 21 Geef één uitwerking van de uitgangspunten van het Nederlandse mediabeleid die bescherming moet bieden tegen ongewenste beïnvloeding vanuit de politiek.
- 1p 22 Geef één uitwerking van de uitgangspunten van het Nederlandse mediabeleid die bescherming moet bieden tegen ongewenste beïnvloeding vanuit de economie.

Zie de regels 46-53 van tekst 9.

Het Europees Parlement formuleerde een onderzoeksvraag voor de Europese Commissie. Die onderzoeksvraag is een beschrijvende vraag die ook opgevat kan worden als een verklarende vraag. De gegevens die dat onderzoek moet opleveren zullen door het Europees Parlement gebruikt worden voor een evaluatieve vraag.

- 1p 23 Geef een voorbeeld van zo een evaluatieve vraag.

Het onderzoek waar het Europees Parlement in de regels 46-53 om vraagt is bedoeld om beleidskeuzes te ondersteunen. Een verschil tussen dergelijk beleidsonderzoek en wetenschappelijk onderzoek is dat er meestal andere eisen gesteld worden aan de onderzoeksmethode. Bij beleidsonderzoek is de 'betrouwbaarheid' van informatiebronnen belangrijk terwijl het begrip 'betrouwbaarheid' bij wetenschappelijk onderzoek vaak niet verwijst naar de informatiebronnen maar naar de methode die gehanteerd is.

- 4p 24 a Leg uit wat betrouwbaarheid van informatiebronnen betekent en hoe die betrouwbaarheid van informatiebronnen bepaald kan worden.
- b Leg uit wat betrouwbaarheid in de wetenschap betekent en hoe de betrouwbaarheid van een methode die gebruikt is bij wetenschappelijk onderzoek vastgesteld kan worden.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Opgave 5 Boom is ho!

Bij deze opgave hoort tekst 10 uit het bronnenboekje.

Lees tekst 10.

- 2p 25 – Betreft het delict in de ogen van de officier van justitie een ernstig of een minder ernstig strafbaar feit?
– Geef het gegeven uit de tekst 10 waaruit het antwoord af te leiden is.

Zie de regels 45-51 van tekst 10.

De emoties van de vrouw zijn niet van belang bij de vraag of ze schuldig is. Toch kan de rechter deze emoties in zijn vonnis meewegen.

- 2p 26 Leg uit op welke wijze de rechter in zijn vonnis wel rekening kan houden met deze emoties.

Zie de regels 59-63 van tekst 10.

Aan het begin van een rechtszitting controleert de rechter of de aanwezige gedaagde inderdaad de verdachte is en de officier deelt vervolgens mee wat de aanklacht is. Een zaak eindigt nadat een rechter de afweging heeft gemaakt over een eventuele sanctie en vonnis wijst. Daar tussenin is onder andere onderzocht of de verdachte wel zelf verantwoordelijk is.

- 2p 27 Geef twee andere vragen die rechters onderzocht hebben voordat zij vonnis wijzen.

In tekst 10 worden drie strafrechtelijke sancties genoemd. Deze kunnen verschillende doelen dienen.

- 3p 28 – Geef de drie sancties die in tekst 10 genoemd worden.
– Zet achter elke sanctie of het een hoofdstraf, bijkomende straf of een maatregel is.
– Zet daarachter welk doel of functie die sanctie, toegepast op de zaak van deze vrouw, zou kunnen dienen. Ga bij dit laatste uit van drie verschillende doelen of functies.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.